

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.622

Таволжанська Юлія Сергіївна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Tavolzhanska Yuliia

*Candidate of Science of Law (PhD),
Assistant Professor of the Department of Criminal Law
Yaroslav Mudryi National Law University*

Мартиновська Юлія Андріївна

*студентка факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Martynovska Yuliia

*Student of the Faculty of the Prosecutor's Office
Yaroslav Mudryi National Law University*

Стеф'юк Марія Євгеніївна

*студентка факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Stefiuk Mariia

*Student of the Faculty of the Prosecutor's Office
Yaroslav Mudryi National Law University*

**УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ
ДИТИНИ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ ЩОДО ГЕНДЕРНО
ВИТРИМАНОГО ПІДХОДУ У КРИМІНАЛІЗАЦІЇ
DELIBERATE MURDER OF THE MOTHER OF HER NEWBORN
CHILD: QUESTIONING THE GENDER-BASED APPROACH IN
CRIMINALIZATION**

Анотація. У статті надано оцінку ступеню інтеграції гендерних підходів до криміналізації умисного вбивства своєї новонародженої дитини у стані, обумовленому подією пологів. Підкреслено, що за ст. 117 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є мати новонародженої дитини. Зауважено, що з огляду на зростаючу тенденцію до відкритості у визнанні зміни гендеру, інтеграцію гендерних підходів до законодавчих положень, відносну поширеність випадків успішних пологів у трансгендерних чоловіків, подібність їх психофізіологічного стану, обумовленого подіями пологів, відповідному стану цисгендерних жінок, ст. 117 КК України потребує удосконалення у частині характеристики суб'єктного складу. Натепер віднесення трансгендерних чоловіків до поняття «мати» не забезпечує виконання зобов'язань держави по лінії поваги до обраної ідентичності названих осіб.

Проаналізовано окремі рішення ЄСПЛ щодо оцінки вимог Держав до констатації зміни статі. Сформульовано висновок, що позиція Суду щодо невідповідності ст. 8 Європейської Конвенції з прав людини владних вимог доводити незворотність зміни статі є аргументом на користь збереження тенденції із дітонародження трансгендерними чоловіками і, як наслідок, необхідності оновлення підходів до характеристики суб'єктів за ст. 117 КК України.

Зазначено, що наявна перспектива дітонародження трансгендерними жінками, що до того ж загострює проблему законодавчої техніки у характеристиці суб'єкта за ст. 117 КК України.

Окрему увагу приділено питанню відповідальності за умисне вбивство своєї новонародженої дитини цисгендерними чоловіками, що вчинили кримінальне правопорушення у стані сильного душевного хвилювання, обумовленого подіями вагітності та пологів породіллі.

Наголошено на важливості недопущення привілеїв із пом'якшення відповідальності щодо поведінки осіб, які хоча і мають соціальний зв'язок

із новонародженою дитиною та особою, що проходить етапи вагітності та пологів, але які у зв'язку із дітонародженням не зазнають потрясінь рівня особливого психофізіологічного стану (рідний брат, рідна сестра, дід, баба, та ін.).

Ключові слова: кримінальна відповідальність, умисне вбивство, привілейоване умисне вбивство, гендерно-витриманий підхід.

Summary. *The article assesses compliance with the requirements of a gender-balanced approach in the criminalization of intentional homicide by the mother of her newborn child. It is emphasized that according to Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine, the subject of a criminal offense is the mother of a newborn child. It is noted that in view of the growing interest in choosing one's own gender, the prevalence of cases of successful childbirth in transgender men, the similarity of their condition caused by the events of pregnancy and childbirth to the corresponding condition of cisgender women, Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine requires improvement in determining the subject composition. Currently, the classification of transgender men in the category of "mother" does not ensure the fulfillment of obligations along the line of respect for the chosen identity of the named persons.*

Separate decisions of the ECtHR regarding the assessment of States' requirements for the formalization of gender change have been analyzed. It was concluded that the position of the Court regarding the inconsistency of Art. 8 of the European Convention on Human Rights, the authorities' requirements to prove the irreversibility of gender change is an argument in favor of maintaining the trend of childbearing by transgender men and, as a result, the need to update approaches to the characterization of subjects under Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine.

It is noted that there is already a prospect of childbirth by transgender women, which also exacerbates the problem of legislative technique in the characterization of the subject under Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine.

Particular attention is paid to the issue of responsibility for the intentional killing of their newborn child by cisgender men who committed a criminal offense in a state of strong mental excitement caused by the events of pregnancy and childbirth of the mother.

It is emphasized the importance of not allowing privileges to mitigate responsibility for the behavior of persons who, although they have a social connection with a newborn child and a person whose behavior is determined by the event of pregnancy and childbirth, but who in connection with childbirth do not experience shocks of the level of a special state (brother, sister, grandfather, grandmother, etc.).

Key words: *criminal responsibility, premeditated murder, gender-balanced approach.*

Постановка проблеми. Збройний конфлікт не змінив пріоритетів України до євроінтеграції. Захищаючи демократичні цінності, країна продовжила орієнтуватися на цивілізаційні досягнення та запроваджувати кращі практики. Серед останніх інтеграція гендерних підходів до розроблення нормативно-правових актів [6]. Зауважимо, що ці вимоги є актуальними і для удосконалення чинних законодавчих положень. Зокрема, стрімкий розвиток четвертого покоління прав людини вже давно загострив питання коректності використання законодавчої техніки у низці кримінально-правових норм. До прикладу, на тлі розвитку медицини та уявлень про соматичні права звернуло на себе увагу визначення суб'єктного складу за ст. 117 КК України. Чому дотепер збережено підхід зі вказівкою лише на мати як суб'єкта умисного вбивства своєї новонародженої дитини? Щонайменше, де у цьому питанні місце трансгендерним чоловікам, здатних

до дітинародження, але неідентифікуючих себе матерями? Віднаходження відповідей на ці та інші питання, пов'язані із характеристикою суб'єктного складу за ст. 117 КК України, становитиме **мету нашого дослідження**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кримінально-правова характеристика діяння, передбаченого ст. 117 КК України, достатньо розроблена наукою кримінального права. Серед тих, хто працює за цим напрямком: О. Гороховська [5], О. Олійник [7], В. Самотієвич [14], І. Семенюк [5], О. Сосніна [16], О. Старко [17], В. Хашев [19], О. Шевченко [20], та інші. Незважаючи на опрацьованість матеріальної складової проблематики умисного вбивства своєї новонародженої дитини у стані, обумовленому пологами, питання, пов'язані із контекстом гендеру у характеристиці суб'єкта цього кримінального правопорушення, залишаються недослідженими.

Виклад основного матеріалу. Україні давно відома традиція пом'якшення відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Своїм корінням вона уходить до положень КК УРСР 1927 р. і перевіркою часом доводить свою сталість. Спеціально підкреслимо, що і в КК УРСР 1960 р., і КК України 2001 р. аналізоване діяння криміналізовано через конструювання привілейованого складу. Тож важливим є те, що Україна завжди наполягала на лінії саме пом'якшення відповідальності, на відміну від інших держав, які варіативно вбачали необхідність посилення переслідування або збереження загального підходу у вирішенні питання про відповідальність матері, яка під час або одразу після пологів вчиняла умисне вбивство своєї новонародженої дитини.

За чинним законодавством України про кримінальну відповідальність суб'єктом умисного вбивства своєї новонародженої дитини, у стані обумовленому пологами, є виключно мати. Зміст поняття «мати» визначається за положеннями Сімейного кодексу України. Матір'ю дитини визнається як жінка, яка визнана такою за фактом народження нею дитини,

так і жінка, яка набула цього статусу за результатом проходження відповідних формальних процедур за відсутності біологічного зв'язку із дитиною [15].

Відповідно до ст. 117 КК України пом'якшення відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини можливо, якщо воно вчинено під час або одразу після пологів. Обґрунтування традиції пом'якшення пов'язується, насамперед, із суттєвими психофізіологічними змінами, що супроводжують процес пологів і тривають опісля.

У цьому контексті О. Олійник зазначає: «Медициною встановлено, що жінка під час пологів не може розглядатися як така, що повністю усвідомлює свої дії і керує ними, оскільки сам пологовий стан, поєднаний із сильним фізичним і психічним потрясінням, внаслідок продовжуваних і повторюваних болів, виняткового фізичного напруження ставить до організму жінки велику вимогу і приховує в собі значну небезпеку» [7, с. 238].

Вагітність і пологи є чутливими періодами у житті жінки. З точки зору психології можуть розглядатися як кризовий стан. Післяпологовий період для більшості жінок проходить із підвищеною психічною лабільністю, зумовленою сомато ендокринними змінами. У породіллі можуть виникати стани легкої депресії, невмотивованої стурбованості за дитину, інших членів родини або надмірна ейфорія із запереченням свого фізичного виснаження та необхідності відпочинку [8, с. 166].

Не можна оминути увагою ситуації психічної обтяженості, що пов'язані із емоційною напруженістю, почуттям занепокоєння, страху тощо, які на тлі психофізичних навантажень під час вагітності та народження мають більш загострений характер. Прикладами психотравмуючих факторів можуть слугувати: вагітність як наслідок зґвалтування; пропуск терміну вагітності для проведення абортів; невизнання батьком своєї

дитини, тощо. Саме такі ситуації породжують афективну поведінку, яка значно ускладнює самоконтроль і критичну оцінку у прийнятті рішень.

Фізичне напруження, психічне порушення, астения, гіпоглікемія, коливання судинного тону та артеріального тиску, тривалий повторюваний біль призводять іноді до порушення ясності свідомості, неправильної поведінки породіллі. Навіть здорова й урівноважена жінка через сильний біль стає збудженою і може бути агресивною. Названі порушення відносять до невротичного рівня психічних розладів, вони короточасні, зникають із завершенням пологів і надалі не залишають сліду в психіці жінки [1111, с. 120].

Результати опитування жінок, засуджених за дітовбивство, показали, що 80% з них під час вчинення злочину відчували страх, занепокоєння, 20% – не можуть пригадати, що з ними сталося [17, с. 161-163].

Все це пояснює, чому законодавець зафіксував позицію щодо пом'якшення відповідальності матері, яка під час або одразу після пологів, вчиняє умисне вбивство своєї новонародженої дитини. Проте життя не стає на місці. Сьогодні суспільство демонструє зростаючу різноманітність у формуванні сімейних взаємин. З'являються сім'ї за різними моделями статевих, соціальних та культурних ідентичностей. Відповідно бачимо нові реалії вагітностей і дітонародження.

У ЗМІ активно обговорюються випадки успішних пологів у транс-чоловіків. Одним із прикладів є історія Томаса Біті, транс-чоловіка з Орегону, США, який вирішив завагітніти після того, як дізнався, що його партнерка не зможе завагітніти після перенесеної хвороби. Подібною є історія молодого трансгендеру з Фінляндії. Народжений жінкою він пройшов процедуру зміни статі і отримав документ, що засвідчує його чоловічу стать. Моментом він вирішив перервати гормональну терапію задля спроби завагітніти. За його словами, вагітність пройшла успішно [18]. Але надалі виникли складнощі із визнанням його статусу. З огляду на

встановлений державою соціальний ідентифікаційний номер чоловіка за формою електронної системи адміністратори лікарні не могли визначити його як породіллю. За події ст. 117 КК України національний правозастосувач так само мав би труднощі із визнання його матір'ю.

Звернемось до практики ЄСПЛ, присвяченій питанням зміни статі та оцінкам вимог держав до констатації транссексуалізму. За обставинами справи «Y.Y. v. Turkey» [13] особа звернулась за захистом своїх прав до ЄСПЛ, коли їй відмовили в наданні дозволу на зміну статі з огляду на збережену нею біологічну здатність до запліднення. За результатом розгляду справи ЄСПЛ дійшов висновку, що порушено право на приватне життя. При цьому наголосив, що питання стерилізації, примусовість якої практикується майже всіма країнами Європи, залишається складною темою. Суд підкреслив, що попередня згода на стерилізацію має важливе значення. Ця вимога впливає з міжнародних конвенцій і загальних принципів поваги до людської гідності та свободи. Щоб згода була дійсною, відповідні особи мають бути поінформовані про стан свого здоров'я, причину стерилізації та можливі альтернативи. Їм також має бути наданий розумний період часу для прийняття остаточного рішення [13].

У низці рішень Суд охарактеризував гендерну ідентичність як «одну з головних ознак самовизначення», пов'язуючи її з «правом на сексуальне самовизначення», яке саме по собі є аспектом права на повагу до приватного життя. При цьому Суд неодноразово відзначав, що відмова у зміні цивільного стану статі на тій підставі, що заявники не надали доказів незворотної зміни їх гендеру, означає невиконання державою-відповідачем позитивного зобов'язання щодо забезпечення права на повагу до приватного життя [12].

Подібних висновків дійшли національні суди Німеччини, 1 BvR 3295/07 German Constitutional Court (11 January 2011), Швеції, Stockholm Administrative Court of Appeals, Socialstyrelsen v NN, Mål nr 1968-12 (19

December 2012), Італії, Constitutional Court of Italy, 221/2015 (21 October 2015).

За тенденціями більшість транс-чоловіків відмовляються робити операції з видалення своїх репродуктивних органів та зберігають здатність до дітонародження. При цьому вони не ідентифікують себе матерями. Репродуктивний досвід перестає бути винятковою сферою цис-жінок. Як наслідок, заперечується презумпція, за якою цис-чоловіки є «батьками», а цис-жінки — «матерями» [2]. Якщо так, чому за визначенням ст. 117 КК України суб'єктом умисного вбивства новонародженої дитини залишається лише мати (цис-жінка)?

Доведено, що транс-чоловіки так само, як і цис-жінки мають побоювання та можуть стикатися з різними проблемами під час пологів. Переживання щодо браку компетенції та ресурсів пологових кімнат, відсутності адекватної допомоги під час пологів, тощо однаково занепокоює як цис-жінок, так і транс-чоловіків [1]. Загальні побоювання транс-чоловіків посилюються фактом усвідомленням того, що вони належать до меншини, яка систематично піддається дискримінації з боку працівників закладів охорони здоров'я.

Вочевидь, під час пологів і одразу після них транс-чоловіки (так само як і цис-жінки) зазнають фізичного і психічного потрясіння, що може обумовити вбивство ними своєї новонародженої дитини. При цьому віднесення транс-чоловіка до категорії «мати» йде із натяжкою і часто розцінюється як неповага до вибору, який особа зробила в частині свого гендеру. Вже на цьому етапі розуміємо, що характеристика суб'єкта за ст. 117 КК потребує уточнень задля забезпечення гендерно витриманого підходу у застосуванні законодавчої техніки. Нагадаємо, цього вимагає низка нормативних положень [6; 10].

Щодо транс-жінок поки єдиним варіантом завагітніти і народити дитину залишається трансплантація репродуктивних органів від цис-жінки

(донора). Медицина надає всі можливості до цього. Зокрема, найближчим часом Наренда Кошик, хірург із Нью-Делі, який спеціалізується на операціях зі зміни статі, планує провести трансплантацію матки транс-жінці [4]. І хоча це перспективи, їх реальність очевидна. Вже зрозуміло, що транс-жінки зможуть народжувати. Тоді у додатковому ключі актуалізується проблема характеристики суб'єкта за ст. 117 КК. І хоча з боку транс-жінки ймовірніше буде менше заперечень щодо визнання її «матір'ю», ніж з боку транс-чоловіка, не виключаємо, що перші претендуватимуть на відзначення їх особливої ролі у зв'язку з обраним гендером. Запас міцності для вирішення цієї ситуації можна закладати у ст. 117 КК вже сьогодні.

Окремо зупинимось на питанні відповідальності за умисне вбивство своєї новонародженої дитини цисгендерними чоловіками. З фізіологічної точки зору їх організми не зазнають тих змін, які настають за вагітністю та пологами у породіллі. Проте психо-емоційні складові проживання ситуації народження своєї дитини можуть бути подібними до тих, що виникають у породіллі. Наразі все більшої популярності набувають партнерські пологи. Схвальні думки щодо цього переважають, але існують і противники участі чоловіків у пологах. Позиції останніх зводяться до відзначення необґрунтованої необхідності проживання чоловіками відчуття безпорадності та нездатності допомогти породіллі. На тлі спостереження за болем близької людини та не маючи можливостей до дієвої допомоги, психоемоційна складова чоловіка може пригнічуватися аж до особливого стану, в якому виникає негативне ставлення до своєї новонародженої дитини або ж починається входження у депресію.

Прикладом може слугувати випадок, що стався у місті Гарві, США та був описаний у журналі New York Times, коли чоловік спостерігав за народженням його деформованого сина і менше ніж через півгодини схопив дитину та розбив її головою о підлогу пологового залу [3]. За чинним КК подібні ситуації вписуються у формулу кваліфікації за п. 2 ч. 2 ст. 115.

Жодного іншого пом'якшення покарання, ніж застосування ст. 66, закон України про кримінальну відповідальність не передбачає. При цьому різниця у переслідуванні від 10 до 15 років позбавлення волі або довічне позбавлення волі (за ч. 2 ст. 115 КК) проти від 1 до 5 років обмеження або позбавлення волі (за ст. 117 КК). Видається, що законодавство України про кримінальну відповідальність містить прогалину для належної правової оцінки подібних ситуацій.

Наголосимо на важливості недопущення привілеїв із пом'якшення відповідальності щодо поведінки осіб, які хоча і мають соціальний зв'язок із новонародженою дитиною та особою, що проходить етапи вагітності та пологів, але які у зв'язку із дітонародженням не зазнають потрясінь рівня особливого психофізіологічного стану (вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, тощо).

Висновки. Законодавчий підхід із пом'якшення відповідальності матері за умисне вбивство своєї новонародженої дитини під час пологів або одразу після них потребує удосконалення із урахуванням гендерно-витриманого підходу у характеристиці суб'єкта. Наразі ані серед законодавчих ініціатив, ані у проєкті нового КК України [9] немає пропозицій щодо оновлення характеристики суб'єктного складу за ст. 117 у спосіб, який задовольняв би претензії транс-чоловіків. Крім того, вже наразі наявна перспектива дітонародження транс-жінками, що до того ж загострює проблему законодавчої техніки за ст. 117 КК України. Актуальним до постановки є питання щодо особливостей відповідальності батька за умисне вбивство своєї новонародженої дитини, вчинене у стані сильного душевного хвилювання, обумовленого подіями вагітності та пологів породіллі.

Література

1. Light A., Wang L.F., Zeymo A., Gomez-Lobo V. Family planning and contraception use in transgender men. *Contraception*. October 2018. Vol. 98, No 4. P. 266–269.
2. Pearce R. et al. Of Trans Fathers and Male Mothers – The Importance of Centering Experience. 8 October 2019. URL: <https://ruthpearce.net/2019/10/08/of-trans-fathers-and-male-mothers-the-importance-of-centering-experience/> (last access: 19.03.2023).
3. Father Held in Killing of Baby. The New York Times. 30 July 1983. URL: <https://www.nytimes.com/1983/06/30/us/father-held-in-killing-of-baby.html> (last access: 25.03.2023).
4. Вперше в історії. Жінці-трансгендеру пересадять матку, щоб та могла народити дитину. *Фокус: Технології та наука*. 11 травня 2022. URL: <https://focus.ua/uk/technologies/515182-vpervye-v-istorii-zhenshchine-transgenderu-peresadyat-matku-chtoby-ta-mogla-rodit-rebenka> (дата звернення: 03.03.2023).
5. Гороховська О. В., Семенюк І. С. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.117 Кримінального кодексу України: кримінально-правова характеристика // Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 3. С. 173–177. URL: http://lsej.org.ua/3_2018/50.pdf (дата звернення: 26.02.2023).
6. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів : Наказом Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20> (дата звернення 26.04.2023).
7. Олійник О. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 236–239. URL:

- <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/54.pdf> (дата звернення: 26.02.2023).
8. Основи медичної психології : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рів. акред. та лік.-інтерн. / Ждан В.М. та ін. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2014. 255 [3] с.
 9. Проект Кримінального кодексу України від 22 травня 2023 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 23.05.2023).
 10. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8.09.2005 № 2866-IV. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення 24.04.2023).
 11. Психіатрія і наркологія : підручник / за ред. В.Л. Гавенко та ін. Київ : ВСВ "Медицина", 2015. 512 с.
 12. Рішення Європейського суду з прав людини у справах «A.P. v. France», «Garçon v. France», «Nicot v. France». URL: <https://www.ilga-europe.org/case-law/a-p-v-france-garcon-v-france-and-nicot-v-france/> (дата звернення 12.03.2023).
 13. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.08.2016 року по справі № 14793/08 «Y.Y. v. Turkey». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-153134%22%5D%7D> (дата звернення: 20.02.2023).
 14. Самотієвич В. Кримінально-правовий захист права на життя новонародженої дитини в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення // Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 222–227. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dc387463-2916-4b09-881b-ff2d42d1cf0a/content> (дата звернення 24.04.2023).
 15. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Дата оновлення: 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#top> (дата звернення 12.03.2023).

16. Сосніна О. В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини за законодавством держав континентальної Європи // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2018. Вип. 7. С. 200–211. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-law/article/view/652/620> (дата звернення 12.04.2023).
17. Старко О. Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. 188 с.
18. У Фінляндії чоловік вперше народив дитину. Європейська правда. 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/5/7079983/> (дата звернення: 26.02.2023).
19. Хашев В. Г. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. *Кримінальне право: традиції та новації* : матеріали міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка В.В. Сташиса, 9-10 липня 2015 р. Полтава, Харків. 2015. С. 291-296. URL: http://pli.nlu.edu.ua/doc/20150709_materials_of_the_international_round_table.pdf#page=291 (дата звернення 24.04.2023).
20. Шевченко О. В. Особливий психофізіологічний стан жінки як обов'язкова ознака суб'єкта злочину, передбаченого ст. 117 КК України // Вісник кримінологічної асоціації України. 2014. № 6. С. 98-107. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/60c395e3-8f48-49ba-a921-aad45d5b2cec/content> (дата звернення: 26.02.2023).

References

1. Light A., Wang L.F., Zeymo A., Gomez-Lobo V. Family planning and contraception use in transgender men. *Contraception*. October 2018. Vol. 98, No 4. P. 266–269.
2. Pearce R. et al. Of Trans Fathers and Male Mothers – The Importance of Centering Experience. 8 October 2019. URL: <https://ruthpearce.net/2019/10/08/of-trans-fathers-and-male-mothers-the-importance-of-centering-experience/> (last access: 19.03.2023).
3. Father Held in Killing of Baby. *The New York Times*. 30 July 1983. URL: <https://www.nytimes.com/1983/06/30/us/father-held-in-killing-of-baby.html> (last access: 25.03.2023).
4. Vpershe v istorii. Zhintsi-transhenderu peresadiat matku, shchob ta mohla narodyty dytynu. *Fokus: Tekhnolohii ta nauka*. 11 travnia 2022. URL: <https://focus.ua/uk/technologies/515182-vpervye-v-istorii-zhenshchine-transgenderu-peresadyat-matku-chtoby-ta-mogla-rodit-rebenka> (last access: 03.03.2023).
5. Horokhovska O. V., Semeniuk I. S. Ob'iektyvna storona zlochynu, peredbachenoho st.117 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: kryminalno-pravova kharakterystyka // *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2018. № 3. S. 173–177. URL: http://lsej.org.ua/3_2018/50.pdf (last access: 26.02.2023).
6. Pro zatverdzhennia Instruktsii shchodo intehratsii hendernykh pidkhodiv pid chas rozroblennia normatyvno-pravovykh aktiv : Nakazom Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 07.02.2020 № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20> (last access 26.04.2023).
7. Oliinyk O. Obiektyvni ta subiektyvni oznaky umysnoho vbyvstva matiriu svoiei novonarodzhenoi dytyny (st. 117 KK Ukrainy) // *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2017. № 3. S. 236–239. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/54.pdf> (last access: 26.02.2023).

8. Osnovy medychnoi psikhologii : navch.-metod. posib. dlia stud. vyshch. med. navch. zakl. IV riv. akred. ta lik.-intern. / Zhdan V.M. ta in. Poltava : TOV «ASMI», 2014. 255 [3] s.
9. Proiekt Kryminalnoho kodeksu Ukrainy vid 22 travnia 2023 r. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (last access: 23.05.2023).
10. Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv : Zakon Ukrainy vid 8.09.2005 № 2866-IV. Data onovlennia: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (last access 24.04.2023).
11. Psykhiatriia i narkolohiia : pidruchnyk / za red. V.L. Havenko ta in. Kyiv : VSV "Medytsyna", 2015. 512 s.
12. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravakh «A.P. v. France», «Garcon v. France», «Nicot v. France». URL: <https://www.ilga-europe.org/case-law/a-p-v-france-garcon-v-france-and-nicot-v-france/> (last access 12.03.2023).
13. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 24.08.2016 roku po spravi № 14793/08 «Y.Y. v. Turkey». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-153134%22%5D%7D> (last access: 20.02.2023).
14. Samotiiievych V. Kryminalno-pravovyi zakhyst prava na zhyttia novonarodzhenoï dytyny v Ukraini: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2019. № 4. S. 222–227. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dc387463-2916-4b09-881b-ff2d42d1cf0a/content> (last access 24.04.2023).
15. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10 sichnia 2002 r. № 2947-III. Data onovlennia: 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#top> (last access 12.03.2023).
16. Sosnina O. V. Kryminalna vidpovidalnist za vbyvstvo matiriu svoiei novonarodzhenoï dytyny za zakonodavstvom derzhav kontynentalnoi

- Yevropy // Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Yurydychni nauky. 2018. Vyp. 7. S. 200–211. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-law/article/view/652/620> (last access 12.04.2023).
17. Ctarko O. L. Umysne vbyvstvo matiriu svoiei novonarodzhenoi dytyny (kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia) : monohrafiia. Lutsk: Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2009. 188 s.
18. U Finliandii cholovik vpershe narodyv dytynu. Yevropeiska pravda. 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/5/7079983/> (last access: 26.02.2023).
19. Khashev V. H. Aktualni problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za umysne vbyvstvo matir'iu svoiei novonarodzhenoi dytyny. Kryminalne pravo: tradytsii ta novatsii : materialy mizhnarodnoho kruhloho stolu, prysviachenoho 90-littiu z dnia narodzhennia vydatnoho vchenoho, heroia Ukrainy, akademika V.V. Stashysa, 9-10 lypnia 2015 r. Poltava, Kharkiv. 2015. S. 291-296. URL: http://pli.nlu.edu.ua/doc/20150709_materials_of_the_international_round_table.pdf#page=291 (last access 24.04.2023).
20. Shevchenko O. V. Osoblyvyi psykhofiziologichnyi stan zhinky yak oboviazkova oznaka subiekta zlochynu, peredbachenoho st. 117 KK Ukrainy // Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy. 2014. № 6. S. 98-107. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/60c395e3-8f48-49ba-a921-aad45d5b2cec/content> (last access: 26.02.2023).